

Irri kontakizunak:
hitz gutxi, esanahi handi

2020/07/15

1.Sarrera: ahozko hitzaren indarra

2. Bilketarako metodoa: etnografia alderdiak

3. Kontakizunen sailkapena

4.Irri ixtorioen azterketa

5. Irriaren adierazpena

6. Ondorioak

1. Sarrera: ahozko hitzaren indarra

-XVIII. mende erdialdean:

Ahozko tradizioa biltzeko grina indartu zen European. Grimm anaiak.

-XIX. mendean:

Herri kontakizunak jasotzen hasi ziren Lapurdin, Baxe Nafarroan eta Zuberoan.

XIX.-XX. m.-etako aldizkariak

Aldizkari zuri zein gorriak : *Reveil Basque* (1886-1894); *Eskualduna* (1887), *Almanak uskara edo Ziberouko egunaria* (1891), *Gure Almanaka* (1926-), RIEV, Igela:

ZAPATEINA ETA MIRIKUIA

Astelchen goiz batez, ez dugu erraiten nun, zapetein bat beiti bezela karrikan zabilan goiti eta beheiti bezperako khaldatik ezin sendotuan. Herriko miriku batekin buru emaiten du, eta hunek zapeteinari : Domingo, ageri duk astelehen dukala. — Jauna, ez da egia bezelakonik, barda gaitzeko potroarekin nintzen, eta oraino ere ez niz sendotzen. Enetzat on ditakeen zerbeit bazinukea ? — Ba, muthikoa ba. Eta mirikuiak untchi ñimiño bat atheratzen du, eta zapeteinari sudurpian ezartzen dako dioelarik : Useinda zak eta sendca hiz.

Bazinaki zoin on dautan ? Eta orai zure sarria zombat da ? — Bost libera. Zapeteinak atheratzen du bost liberako bat, eta mirikui ari sudurpian ezartzen, erranez : Useinda zazu... pagatua zara.

- XX. mendean bilketak asko ugaritu ziren

-Barandiaran

-Azkue

-P. Laffite

-Mayi Ariztia

-Jean Barbier

(...)

2. BILKETARAKO METODOA. ETNOGRAFIA ALDERDIAK

- Lapurdi, Baxe Nafarroa eta Zuberua?
Aldeko eta kontrako faktoreak

METODOA:

- Pertsona egokiak bilatzea
- Informazioa ateratzeko teknikak

3. KONTAKIZUNEN SAILKAPENAK

- “Aarne-Thompson” sailkapen sistema.
- Paul Delarue eta Marie-Louise Tenèze: *Le Conte populaire français*.
- Julio Camarena eta M. Chevalier (1995-2003): *Catálogo tipológico del cuento folklórico español*.

Gure materialaren sailkapena

- Leiendak
- Ipuin miresgarriak
- Irri kontakizunak:
  - Txisteak
  - Gertakari irriagarriak
  - Ixtorio errealistak
- Bestelakoak

4. KONTAKIZUN ERREALISTAK

EGITURA

- Chevalier: laburregiak zirela zatitu ahal izateko. Forma anitzak.
- Josianne Bru /Txomin Peillen: pertsonaia gutxi eta horien arteko aurkakotasuna.

KONTAKIZUN ERREALISTAK GAIAK

- Gordinak:
  - a) sexua aipagai dutenak.
  - b) “gorputzaren eta materiala denaren azpiko alderdiak”.
- Apezei buruzkoak.
- Ergel/argiei buruzkoak.
- Gezurrei buruzkoak.
- Akats fisikoei buruzkoak.
- Emazteekin, ezkon-bizitzarekin lotutakoak.

KONTAKIZUN ERREALISTAK PERTSONAIA TIPOAK

- Medikuak: sendakuntza-praktika irri eragileak, okerrak.
- Emazte ezkonduak: senarrarekin eztabaidak, haserreak.
- Laboraria edo nekazaria: bizkor eta irri eragilea.
- Apezak: neskazaleak, jatunak, engainatzaileak.

KONTAKIZUNEN BALIOKIDEAK

- XII-XIV. mendeak:
Fabliau-ak
- XV. mendea:

Poggio Bracciolini:
Facetiarum liber

Poggio	Gure bilduma
195	80 "Gormanta"
227	17 "Bost mila ogi"
12	153 "Hila ala bizia?"
213	108 "Astoaren uzkerra"
232	Wesbter "Apeza eta andrea"

KONTAKIZUNEN BALIOKIDEAK

XVI eta XVII. mendeak

- Chevalier (1983):
Cuentos folklóricos españoles del Siglo de Oro

Chevalier	Gure Bilduma
172 → <i>Timoneda</i>	48 “Sosdun tronpatua”
203 → <i>Don Quijote</i>	49 “Zordun abila”
118 → <i>Don Quijote</i>	76 “Taula erdian”
124 → Lope de Vega	34 Bi gelarien artean 50 urte
228 → <i>El scholástico</i>	18 “Konfesio ixtorioa
Santa Cruz → <i>Floresta</i> 118	128 “Tuñuta ta begi bakoxta”

KONTAKIZUNEN BALIOKIDE MODERNOAK GAZTELANIAZ

- Julio Camarena (1989)
  - 280 “El gocho en la capilla de S. Antonio” → 13 “Urdia”
- Puerto, Jose Luis (1995)
  - “La visita del obispo” → 117 “Aphezküpiaren gomita”
- Lorenzo Velez (1997)
  - 186 “La procesión nunca vista” → 73 “Egun on”
- Martin Criado (2004)
  - “El cura y el alcalde” → 2 “Konfesioa”
  - “El evangelio del guiso” → 47 “Pastetxak”

5. IRRIAREN ADIERAZPENA

- Erdi Aroko eta Errenazimenduko gai eta baliabideak aurki ditzakegu.
- Bajtin: XVII. mendetik aurrera komikoa bigarren mailakoa izatera pasa zen.
- G. Hérelle (1926): ale komikoei garrantzi txikiagoa eman zieten gure arbasoek.

Irriaren ikuspegi soziala: Bergson

1. Gizon-emakumeekin loturan.
2. Inkontzientea
3. Mekanikotasuna, automatismoa, zurruntasuna.
4. Arreta gabezia.
5. Serieen interferentzia: aldi berean bi interpretazio izan ditzakeen egoera bat
6. Itzulikatzea.
7. Errepikapena/paralelismoa.

Irriaren ikuspegi soziala: Freud

- Kondentsazioa: homofoniaz edo hitz baten esanahi bikoitzaz.
- Desplazamendua: arreta esaldiaren beste elementu batera desbideratzea.

ISOTOPIA SEMANTIKOETAN JAUZIA

(67.) “Beruan azkar”

«giroa» → lanerako jarrera

«jana» → gozamena, asea

6. ONDORIOAK

- 1.- Nire sailkapenaren oinarrian genero bakoitzari buruzko definizioak daude.
- 2.- Aspaldiko tradizioaren islada aurki dezakegu baliokide garaikideetan.
- 3.- Apaizez irri egiten duten gaiak edo gai gordinak oso zabaldua egon dira.
- 4.-Bergson-ek eta Freud-ek umoreari buruz egindako proposamen teorikoak.